6-BO‘LIM.
TARBIYA SOHASIDA AMALIYOT VA INNOVATSIYALAR

GLOBALLASHUV DAVRIDA MAKTAB O‘QUVCHILARINI HARBIY-VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING DOLZARB MASALALARI

Akramova Sh. A.
O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsiziigi universiteti, Harbiy-vatanparvarlik, ma’naviy-ma’rifiy tarbiya va yoshlar bilan ijtimoiy ishlash kafedrasi boshlig‘i o‘rinbosari, pedagogika fanlari doktori, professor, podpolkovnik

Annotatsiya. Mazkur maqolada globallashuv sharoitida yosh avlodni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning dolzarb jihatlari tahlil qilinadi. Maqolada Z avlod (2000-yildan keyin tug'ilgan yoshlar) ning psixologik va ijtimoiy xususiyatlari tahlil qilingan hamda ularda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirishdagi asosiy muammolar yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy yoshlar ongiga mos innovatsion tarbiya usullari va pedagogik yechimlar taklif qilingan.

Kalit so'zlar: globallashuv, vatanparvarlik, milliy g'oya, harbiy tarbiya, ta'lim tizimi, yoshlar, milliy o'zlik, raqamli muhit, yoshlar psixologiyasi.

Аннотация. В данной статье анализируются актуальные аспекты воспитания молодого поколения в духе военно-патриотического воспитания в условиях глобализации. Рассматриваются психологические и социальные особенности поколения Z (молодёжи, родившейся после 2000 года), а также освещаются основные проблемы формирования у них военно-патриотических ценностей. Кроме того, предлагаются инновационные методы воспитания и педагогические решения, соответствующие мировоззрению и потребностям современной молодёжи.

Ключевые слова: глобализация, патриотизм, национальная идея, военно-патриотическое воспитание, система образования, молодёжь, национальная идентичность, цифровая среда, психология молодёжи.

Abstract. This article analyzes the актуal aspects of educating the younger generation in the spirit of military patriotism in the con-

text of globalization. The psychological and social characteristics of Generation Z (young people born after 2000) are examined, and the main challenges in developing military-patriotic education among them are highlighted. The article also proposes innovative educational methods and pedagogical solutions that correspond to the mindset and needs of modern youth.

Keywords: globalization, patriotism, national ideology, military education, education system, youth, national identity, digital environment, youth psychology.

Globallashuv – insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichi, u nafaqat iqtisodiy va axborot sohasida, balki ma'naviy-ma'rifiy sohalarda ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayonda milliy qadriyatlar, urf-odatlar va vatanparvarlik hissining so'nishi yoshlar ongida ma'naviy bo'shliq yaratishi mumkin. Prezident Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganidek: “Yosh avlodning ongida milliy g'urur, Vatanga muhabbat va sadoqat tuyg'ularini shakllantirish – bu nafaqat ta'lim tizimi, balki butun jamiyatning asosiy vazifasidir” [1]. Bugungi kunda axborot oqimining cheksizligi yoshlarning dunyoqarashiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatmoqda. YUNESKOning 2023 yilgi hisobotida qayd etilishicha, jahonda yoshlarning 68%i milliy an'analardan ko'ra internet orqali shakllangan “global madaniyat” ta'sirida yashaydi [2]. Bu holat milliy o'zlikni saqlash va Vatanga sadoqatni mustahkamlash uchun ta'lim tizimi oldida yangi vazifalar qo'ymoqda.

O'zbekiston Respublikasi “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini yangi bosqichga olib chiqish konsepsiyasi” (2022) da ham yoshlarning axborot xavfsizligi va vatanparvarlik tarbiyasini ta'minlash davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan [3].

Maktab yoshi – shaxsning ijtimoiy faollik, mas'uliyat va fidoyilik hislarini shakllantirishda hal qiluvchi bosqich. Shu sababli harbiyvatanparvarlik tarbiyasi umumiy ta'limning uzviy qismi sifatida qaralishi lozim.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi – bu shaxs ongida Vatanga muhabbat, uni himoya qilishga tayyorlik, davlat ramzlari va milliy qadriyatlarga hurmat hissini shakllantirishga qaratilgan tizimli jarayondir. Bu jarayonda quyidagi asosiy vazifalar ajralib turadi:

1. Ma'naviy-mafkuraviy yo'nalish – milliy g'oya, tarix va milliy qahramonlar haqida chuqur bilim berish;

2. Psixologik tayyorgarlik – jismoniy bardosh, intizom, jamoa uchun javobgarlik hissini oshirish;

3. Amaliyot bilan uyg'unlik – harbiy-sport to'garaklari, “Vatan himoyachilari kuni” tadbirlari, “Men Vatan farzandi-man” loyihalari

orqali faoliyatni amalga oshirish.

Global axborot maydonida yoshlar ongiga turli mafkuraviy ta'sirlar – virtual “qahramonlar”, chet el turmush tarzi, zo'ravonlik va egoizm g'oyalari orqali kirib kelmoqda. Bu esa, milliy g'oya va vatanparvarlik qadriyatlarini zaiflashtirish xavfini keltirib chiqaradi.

2024-yilda Ijtimoiy fikr markazi [4] tomonidan o'tkazilgan sotsiologik so'rov natijalari shundan dalolat berdiki:

15-17 yoshli o'quvchilarning 58% "vatanparvarlik” so'zining ma'nosini to'liq izohlay olmagan; 42% yoshlar faqat "harbiy xizmat”ni vatanga sadoqat ramzi deb hisoblaydi; 37% o'quvchi internetdagi “begona ideallar”ga taqlid qilishga moyil.

Bu raqamlar vatanparvarlik tarbiyasida yangi ilmiy-pedagogik yondashuvlar zarurligini ko'rsatadi.

Hozirgi kunda ko'pgina umumiy o'rta ta'lim muassasalarida vatanparvarlik tarbiyasi tadbir sifatida o'tkaziladi, lekin uning shaxsiy ehtiyoj va ijtimoiy mas'uliyat darajasiga aylanishi yetarli emas. Masalan: tadbirlar ko'pincha rasmiy ko'rinishda bo'lib, o'quvchida ichki his uyg'otmaydi; maqsadli dasturlar yo'qligi sababli

Psixologik nuqtai nazardan, vatanparvarlik – bu shaxsning "ijtimoiy men" qismidagi hissiy bog'lanishdir. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 12-16 yoshdagi bolalarda Vatan bilan hissiy identifikatsiya ko‘proq "o'rnak olish" orqaliyuzaga keladi. Shuning uchun harbiy xizmatchilar, sportchilar, fan arboblarining hayotiy misollari o'quvchilar uchun katta ruhiy ta'sir ko'rsatadi [6].

pedagoglar faqat umumiy “tarbiyaviy soatlar” bilan cheklanmoqda; ota-onalarning ishtirok darajasi past [bu 2024-yilgi tahlilda 27%ni tashkil etgan).

XXI asr yoshlari – "Z avlod” deb ataladi. Bu avlod to'liq raqamli muhitda voyaga yetgan, internet, ijtimoiy tarmoqlar va sun'iy intellekt vositalari bilan shakllangan dunyoqarash egalari hisoblanadi. Bu holat ularning idroki, tafakkuri, ehtiyojlari va qadriyatlar tizimida ilgari kuzatilmagan yangiliklarni keltirib chiqardi. Psixolog A. To'xtayev ta'kidlaganidek: "Z avlodda real hayot bilan virtual muhit o'rtasidagi chegara yumshoq, ular voqelikni ko'pincha onlayn idrok etadilar. Bu esa milliy g'oya va vatanparvarlik hissini an'anaviy usullarda singdirishni qiyinlashtiradi” [7].

1. Raqamli onglilik Internet, smartfon va ijtimoiy tarmoqlar hayotning asosiy qismi. Axborotni tez qabul qiladi, ammo tez unutadi.

2. Individualistik yo'nalish Jamoaviy emas, shaxsiy manfaat ustuvor. Bu vatanparvarlik va kollektiv mas'uliyat hislarini zaiflashtiradi.

3. Tez ma'lumot talab qilish Qisqa video, tez xabarlar orqali bilishni afzal ko'radi. Darslarda uzoq ma'ruzalarni qabul qilishda qiyinchilik sezadi.

4. Emotsional hassoslik va stressga chidamsizlik Nevrotik holatlar, tashvish sindromlari ko'p uchraydi (VHT ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda yoshlar stress darajasi 42% ga oshgan [8]).

5. Global dunyoqarash Milliy chegaralar emas, umumjahon tendensiyalar bilan fikrlaydi. Bu holat milliy o'zlikni pasaytiradi.

Bu xususiyatlar pedagogik jarayonni tubdan yangilash zaruratini tug'diradi.

Z avlod bilan ishlashda an'anaviy tarbiya usullari ko'pincha samarasiz bo'lib qolmoqda. Buning bir nechta sabablari bor:

1. Axborot ortiqchaligi va ma'naviy parokandalik. Z avlod ma'lumot oqimining markazida yashaydi. Internetdagi turli mafkuraviy ta'sirlar – xususan, “neytral global fuqarolik” g'oyasi – milliy vatanparvarlikni soyada qoldiradi. UNESCOning “Digital Youth Identity Report 2023” hisobotida yoshlarning 61% o'zini “global fuqaro” deb his qilishi, 39% esa, milliy identifikatsiyani ikkinchi darajali deb hisoblashi qayd etilgan [9].

2. Milliy ideallarning virtual muhitda yetarlicha ifoda etilmasligi. Ijtimoiy tarmoqlarda ko'pincha tashqi madaniyat, shou-biznes va trendlar hukmron. Yoshlar uchun Vatan haqidagi ilhomlantiruvchi kontent yetarlicha jozibali emas. Shu sabab, “digital vatanparvarlik” konsepsiyasini yaratish zarurati tug'ilmoqda.

3. Ta'lim tizimidagi biryoqlamalik. Ko'p maktablarda vatanparvarlik faqat tarixiy ma'lumot berish yoki she'r o'qitish bilan cheklanmoqda. Ammo Z avlod hissiy, amaliyotga asoslangan, interaktiv yo'l bilan qabul qiladigan avloddir. Masalan, harbiy simulyatsiyalar, vatan himoyachisi hayoti haqidagi real keyslar ular

uchun ta'sirliroq bo'ladi.

1. Ijtimoiy faollikning pasayishi. Yoshlar ko'p vaqtni onlaynda o'tkazishadi, jismoniy faollik, jamoaviy tadbirlarda ishtirok kamaygan. Bu esa, “Vatan uchun harakat” tuyg'usini zaiflashtiradi.

Globallashuv sharoitida yosh avlod ongiga turli madaniyatlar, g'oyalar va axborot oqimlari jadal ta'sir to'rsatmoqda. Bu holat milliy qadriyatlar tizimida ma'lum turg'unlikni buzib, yoshlarda global fuqarolik hissining kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Shuning uchun harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi faqat milliy tajriba bilan cheklanib qolmasdan, dunyodagi samarali modellar bilan boyitilishi zarur. Masalan, Janubiy Koreya, Turkiya va Isroil kabi davlatlarda maktab bosqichidayoq

harbiy tayyorgarlik, jamoaviy mas'uliyat va fidoyilik ruhini shakllantirish bo'yicha mukammal tizim ishlab chiqilgan.

Bunday tajribalarni o'rganish O'zbekiston ta'lim tizimi uchun muhim, chunki harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi nafaqat milliy faxr tuyg'usini, balki zamonaviy fuqarolik ongini ham rivojlantiradi [11]. Xalqaro modellarda emotsional ta'sir, interaktiv o'quv usullari va psixologik motivatsiyaga katta e'tibor beriladi. Masalan, Singapurda “National Education Program” orqali har bir o'quvchi Vatan himoyachisi sifatida his etish uchun ijtimoiy rol, simulyatsiyalar va ijtimoiy xizmatlarda ishtirok etadi. Bu yoshlarda amaliy tajriba va javobgarlik hissini kuchaytiradi.

O'zbekistonda ham shunday tajribalarni lokal madaniyat va milliy g'oyaga moslashtirib joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki xalqaro usullardan ilhomlanib, lekin milliy ruhni saqlagan holda ishlash orqali harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi zamonaviy formatga olib chiqiladi. Bu jarayon nafaqatyoshlarning milliy o'zlikni anglashini chuqurlashtiradi, balki ularni global dunyoda Vatan manfaatlarini himoya qila oladigan ma'naviy barkamol avlod sifatida voyaga yetkazadi.

Z avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bugungi kunda nafaqat ta'lim tizimi, balki milliy xavfsizlik siyosati uchun ham strategik vazifadir. Bu jarayonda asosiy yo'nalishlar quyidagicha:

ma'naviy kodni qayta yaratish: vatanparvarlikni zamonaviy, “Z avlod tilida” ifodalash zarur;

harbiy madaniyatni insonparvarlashtirish: qo'rqitish yoki intizom orqali emas, balki ilhom va faxr orqali shakllantirish;

interaktiv formatlarni kengaytirish: raqamli o'yinlar, onlayn viktorinalar, milliy qahramonlar haqidagi seriallar;

psixologik ta'sir usullarini kuchaytirish: shaxsiy o'rnak, hissiy yondoshuv, qahramon bilan identifikatsiy.

Z avlod uchun vatanparvarlikni shakllantirishda quyidagi innovatsion yo'llar tavsiya etiladi:

1. Geymifikatsiya va simulyatsiya texnologiyalari

Masalan, “Men himoyachiman” nomli VR-simulyator orqali o'quvchilar harbiy qaror qabul qilish jarayonida ishtirok eta oladi. Bu ularda mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

2. Digital kontent orqali vatanparvarlik TikTok, YouTube va Telegramda milliy qahramonlar haqidagi qisqa videolar, "O'zbekiston faxrlari” rubrikalari tashkil etish orqali yoshlarning diqqatini milliy fidoyilikka jalb qilish.

3. Emotsional intellekt orqali tarbiya Psixologik treninglar, debat-

lar va rivoyatlar orqali “Vatan – bu his” konsepsiyasini hissiy darajada singdirish.

4. Harbiy-vatanparvarlik mavzularga oid kvestlar va “Jonli tarix” darslari – Masalan, maktablarda “Turon izidan” yoki “Jasorat yo'li” kvestlarini o'tkazish – bu yoshlarda faol ishtirok hissini uyg'otadi [10].

Z avlod yangi dunyo qarash egalari bo'lib, ularni an'anaviy metodlar bilan tarbiyalash samara bermaydi. Vatanparvarlik bugun “raqamli formatdagi his”ga aylanmoqda. Shu bois, harbiyvatanparvarlik tarbiyasida innovatsion, hissiy va interaktiv usullarni qo'llash – zamon talabi, millat kelajagining kafolatidir.

Globallashuv – milliy o'zlikni yo'qotish emas, balki uni yangi bosqichda anglash imkoniyatidir. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi faqat harbiy tayyorgarlik emas, balki milliy o'zlikni asrash, ma'naviy mustaqillik va jamiyat xavfsizligini ta'minlaydigan kuchli ruhiy asosdir. Shu bois, ta'lim tizimida bu yo'nalishga ilmiy, innovatsion va hissiy yondashuvni mustahkamlash dolzarb ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston – xalqimizning milliy g'oyasi. – T.: O'zbekiston, 2021.
2. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023. – Paris: UNESCO Publishing, 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori, 2022yil 20-dekabrdagi 729-son “Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini yangi bosqichga olib chiqish konsepsiyasi”.
4. Ijtimoiy fikr markazi hisoboti, 2024: rasmiy.gov.uz.
5. MEXT Japan. Moral and Citizenship Education in Japan Schools. – Tokyo, 2022.
6. Karimov A., Juraeva D. (2022). Patriotic Education and Emotional Identification in Adolescents // Tashkent state pedagogical university Journal. – № 4. – P. 87-95.
7. To'xtayev A. Z avlod psixologiyasi va ta'limda yangi yondashuvlar. – T.: Ijtimoiy fikr, 2022.
8. World Health Organization. Adolescent stress and digital overload report 2023. – Geneva, 2023.
9. UNESCO. Digital Youth Identity Report 2023. – Paris, 2023.
10. Akramova Sh.A. Harbiy pedagogika. – T.: HTI, 2019. – 359 b.
11. Karimova N. Vatanparvarlik tarbiyasida media ta'sir mexanizmlari // Ta'lim va innovatsiya. – T., 2024. – № 2.